

Działalność detektywistyczna w Polsce

Detektyw to coraz bardziej popularny zawód. Czasy, gdy hasło „prywatny detektyw” kojarzyło się nam wyłącznie z książkami i filmami o Sherlocku Holmesie – w ciemnych okularach, długim płaszczu, z kapeluszem i lupą – dawno minęły. Coraz więcej zupełnie „normalnych” Polaków decyduje się na skorzystanie z usług agencji detektywistycznych. W związku z popularyzacją działania biur detektywistycznych, głównie dzięki programom rozrywkowym emitowanym przez telewizję, zawód detektywa stał się profesją powszechną. Jaka jest jednak rzeczywistość? Czy detektywem może zostać każdy? I czy zawód ten jest tak przyjemny, jak ten prezentowany przez media?

Moja praca dyplomowa została poświęcona tematowi bardzo specyficznej działalności gospodarczej, która w Polsce ma stosunkowo krótką historię, gdyż pojawiła się dopiero w okresie transformacji w latach dziewięćdziesiątych.

W Polsce ustawę o usługach detektywistycznych uchwalono dopiero w 2001 roku. Jest to pierwszy akt prawnym, który w sposób bezpośredni określa zasady działalności gospodarczej w zakresie usług detektywistycznych. Na posiedzeniu Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych Sejmu przedstawiciel Rady Ministrów, prezentując posłom rządowy projekt ustawy o usługach detektywistycznych, stwierdził m.in. „Na podstawie ponad dziesięcioletniego funkcjonowania agencji detektywistycznych stwierdzić należy jednoznacznie, że dotychczasowe regulacje prawne w omawianym zakresie są naszym zdaniem niewystarczające, a profesjonalizm części osób parających się działalnością detektywistyczną pozostawia wiele do życzenia. Być może ma to

związek z faktem, że w pierwszych latach obowiązywania ustawy o działalności gospodarczej koncesję na prowadzenie usług detektywistycznych mógł uzyskać niemal każdy, kto o to wystąpił – z wyjątkiem osób karanych. W efekcie jednak koncesję otrzymali ludzie o bardzo różnym przygotowaniu zawodowym. Na krytyczną ocenę przedmiotowej działalności niebagatelny wpływ ma fakt stwierdzenia w jej toku licznych przypadków łamania prawa oraz bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa obywateli”¹.

Działalność agencji detektywistycznych pozostawiała więc wiele do życzenia. Niejednokrotnie kończyło się to odebraniem koncesji. Choćby w przypadku, gdy jadący samochodem dwaj pracownicy agencji zmusili do zatrzymania się inne auto, skutkiem czego doprowadzili do wypadku drogowego. Lub też sytuacja, gdy detektywi obserwujący parkingi i stacje benzynowe, dostrzegając pojazd z zagraniczną rejestracją, zmuszali cudzoziemca do skorzystania z ich usług. Wiele kontrowersji wywoływała także osoba najbardziej znanego w Polsce detektywa – Krzysztofa Rutkowskiego, którego działania związane z poszukiwaniem luksusowych samochodów czy uprowadzonych osób, były nie tylko skuteczne, lecz także prowadzone w sposób niezwykle spektakularny².

Konieczność wprowadzenia ustawy o usługach detektywistycznych związana była również z dużą swobodą, niemal dowolnością stosowania metod i technik zdobywania informacji. Nie można było pozostawić bezkarności firm detektywistycznych, które bez najmniejszego trudu dostarczały numery kont bankowych, podając ich stan, billingi połączeń czy nawet treść podsłuchiwanych rozmów.

Uchwalona w dniu 6 lipca 2001 roku ustawa o usługach detektywistycznych określa zasady wykonywania działalności, wskazuje prawa i obowiązki detektywa oraz zasady i tryb nabywania

---

¹ *Komisja Administracji i Spraw Wewnętrznych, 3 kadencja, nr 192, 09.01.2001 r.*, <http://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/0/7F658431BE99127AC1256B73003D31A0?OpenDocument> (dostęp 31.05.2013 r.)

² T. Aleksandrowicz, J. Konieczny, A. Konik, *Podstawy detektywi styki, usługi detektywistyczne, prawo, taktyka, moralność*, Warszawa 2008, s. 11.

uprawnień do wykonywania usług detektywistycznych. Ustawa wprowadza i definiuje również podstawowe terminy związane ze świadczeniem usług detektywistycznych.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 tej ustawy usługami detektywistycznymi są czynności polegające na uzyskiwaniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji o osobach, przedmiotach i zdarzeniach, realizowane na podstawie umowy zawartej ze zleceniodawcą, w formach i zakresach niezastrzeżonych dla organów i instytucji państwowych na mocy odrębnych przepisów, a w szczególności:

- w sprawach wynikających ze stosunków prawnych dotyczących osób fizycznych,
- w sprawach wynikających z stosunków gospodarczych dotyczących:
  - wykonywania zobowiązań majątkowych, zdolności płatniczych lub wiarygodności w tych stosunkach,
  - bezprawnego wykorzystywania nazw handlowych lub znaków towarowych, nieuczciwej konkurencji lub ujawnienia wiadomości stanowiących tajemnicę handlową,
- sprawdzanie wiarygodności informacji dotyczących szkód zgłaszanych zakładom ubezpieczeniowym,
- poszukiwanie osób zaginionych lub ukrywających się,
- poszukiwanie mienia,
- zbieranie informacji w sprawie, w której toczy się postępowanie karne, postępowanie w sprawach o przestępstwa skarbowe lub wykroczenia skarbowe albo inne, jeżeli w toku postępowania można zastosować przepisy prawa karnego³.

Katalog wymienionych czynności nie ma charakteru zamkniętego. Badania branży detektywistycznej przeprowadzone przez J. Koniecznego pozwoliły na próbę spójnego ujęcia najczęstszych zleceń detektywów. 57% ankietowanych detektywów odpowie-

---

³ Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o usługach detektywistycznych (tekst jednolity Dz. U. 2014, poz. 273).

działo, że utrzymuje się przede wszystkim ze zleceń dotyczących spraw rodzinnych, w znacznej mierze ze spraw rozwodowych. Zlecenia te cieszą się dużą popularnością ze względu na fakt, iż żaden organ państwowy się nimi nie zajmuje⁴.

Katarzyna Ryzner-Grudzień, właścicielka agencji detektywistycznej „Lejdis” również przyznaje, że wśród zleceń składanych przez klientów jej firmy, największy udział mają sprawy rodzinne, a zwłaszcza te zwane nieelegancko „rogacizną”. Częstym zleceniem w pracy detektywa jest również wywiad środowiskowy. Zajmuje się nim 77% detektywów. Polega na zbieraniu informacji o konkretnej osobie, opinii o niej, ustaleniu adresu czy miejsca pobytu. Dosyć modne w ostatnim czasie stało się pozyskiwanie informacji za pośrednictwem detektywa o opiekunkach. W ten sposób rodzice w szybki sposób mogą sprawdzić kto tak naprawdę opiekuje się ich ukochanym dzieckiem.

W dużych miastach istnieje także zapotrzebowanie na usługi dla biznesu. Są to sprawy niekoniecznie dotyczące wewnętrznego funkcjonowania firmy a po prostu sprawdzenie kontrahentów. 39% detektywów wykonuje takie zlecenia przed podpisaniem umowy, natomiast 52% dopiero po podpisaniu. Zapotrzebowanie na tego typu usługi spowodowane jest wzrastającą świadomością społeczną. Coraz większa liczba przedsiębiorców woli zapłacić za wywiad gospodarczy, niż ponieść konsekwencję finansową inwestycji z nieznaną, niesprawdzoną firmą⁵.

Mimo iż przemiany społeczne wpływają na wzrost zainteresowania usługami detektywistycznymi ilość zleceń nadal jest niewielka. Głównym czynnikiem powstrzymującym klientów jest wysoka cena. U detektywa najczęściej nie ma stałego, sztywnego cennika, gdyż ceny ustala się zazwyczaj indywidualnie. Koszt dnia pracy w większych miastach wynosi około 1200–1500 zł netto. W warszawskiej agencji „Detektyw24” ustalenie ojcostwa poprzez dyskretne pobranie materiału genetycznego oraz wykonanie testu DNA kosztuje od 4 tys. zł netto, ustalenie miejsca zamieszkania od

---

⁴ T. Aleksandrowicz, J. Konieczny, A. Konik, *Podstawy...*, s. 90.

⁵ Tamże, s. 232.

1500 zł, a właściciela numeru telefonu 1000 zł. Jak podkreślają jednomyślnie detektywi, dobrze wykonana usługa nie może kosztować 500 czy 1000 zł⁶.

Świadczenie usług detektywistycznych w ramach prowadzenia działalności gospodarczej wymaga posiadania licencji detektywa. Wymagania kwalifikacyjne wobec kandydatów na detektywów zostały określone w rozdziale 4 ustawy o usługach detektywistycznych. Zgodnie z przepisami tej ustawy licencję detektywa może otrzymać osoba, która spełnia następujące warunki:

- posiada obywatelstwo polskie lub obywatelstwo innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym;
- ukończyła 21 lat;
- posiada wykształcenie co najmniej średnie;
- ma pełną zdolność do czynności prawnych;
- nie toczy się przeciwko niej postępowanie o umyśle przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe;
- nie została zwolniona dyscyplinarnie z Policji, Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Biura Ochrony Rządu, wojska, prokuratury, sądu lub z innego urzędu administracji publicznej w RP lub innym państwie członkowskim UE oraz EFTA, w ciągu ostatnich 5 lat;
- posiada pozytywną opinię wynikającą z wywiadu środowiskowego;
- posiada zdolność fizyczną i psychiczną do wykonywania czynności w zakresie usług detektywistycznych, stwierdzona orzeczeniem lekarskim⁷.

Bardzo ważnym wymogiem uzyskania licencji detektywa jest złożenie egzaminu, przeprowadzonego przez specjalnie powołaną

---

⁶ [Http://m.onet.pl/biznes,wgtwy](http://m.onet.pl/biznes,wgtwy) (dostęp 31.05.2013 r.).

⁷ Art. 29 ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o usługach detektywistycznych.

przez komendanta wojewódzkiego Policji komisję. W jej skład wchodzi przedstawiciele: ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz do spraw oświaty i wychowania, Komendanta Głównego Policji, komendanta szkoły Policji, prezesa sądu okręgowego oraz prokuratora okręgowego. Egzamin składa się z części pisemnej i ustnej, z których wystawiana jest jedna, wspólna ocena. Niezaliczenie jednak pierwszej części dyskwalifikuje z dalszego egzaminu. Niepowodzenie w drugiej, pozwala na poprawkę. Osoba przystępująca do testu a następnie odpowiedzi ustnej oceniana jest w dwustopniowej skali: pozytywnej lub negatywnej. O ocenie decyduje większość głosów komisji. W przypadku równej liczby głosów, rozstrzygający jest głos przewodniczącego⁸.

Jednym z kluczowych aspektów zawodu detektywa są wskazane przez ustawę obowiązki, które w dużej mierze stanowią ograniczenia w uzyskiwaniu informacji, ochronie ich źródeł, czy też ochronie danych osobowych uzyskanych w toku wykonywanych usług detektywistycznych.

Do katalogu podstawowych obowiązków detektywów należą:

- przestrzeganie wolności i praw człowieka i obywatela;
- kierowanie się obowiązującymi zasadami etyki i lojalnością wobec zleceniodawcy;
- przestrzeganie przepisów prawa oraz odmowy wykonania czynności nieetycznej czy niezgodnej z prawem;
- zachowanie w tajemnicy źródła wiadomości oraz okoliczności sprawy, o których detektyw zdobył informację;
- ustalenie tożsamości osoby zlecającej wykonanie usług;
- sporządzenie końcowego, pisemnego protokołu z wykonanych czynności;
- przekazanie sprawozdania zleceniodawcy;
- przekazanie zatrudniającemu przedsiębiorcy przetwarzanych danych osobowych zebranych w toku wykonywania

---

⁸ T. Aleksandrowicz, *Komentarz do ustawy o usługach detektywistycznych*, Warszawa 2002, s. 257.

usług detektywistycznych bezpośrednio po zaprzestaniu prowadzenia sprawy lub na jego polecenie;

- okazywanie licencji na żądanie osoby, której czynności dotyczą, w sposób umożliwiający odczytanie i zanotowanie imienia i nazwiska detektywa oraz nazwy organu, który wydał ten dokument⁹.

Większość z wymienionych obowiązków detektywa ma swoje źródło w ogólnie przyjętych normach dotyczących etyki życia gospodarczego. Przykładem może być obowiązek zachowania staranności i rzetelności podczas wykonywania usług, lojalności względem osoby, która je zleca. Niektóre z nich mają charakter dosyć ogólny, chociażby nakaz przestrzegania przepisów prawa czy odmowa wykonania czynności, które godzą w etykę zawodu. Niemniej wszystkie są istotne, ponieważ wpływają na ład moralny w działalności ekonomicznej oraz stymulują aktywność ludzi. Etyka zawodu powinna być ważnym czynnikiem wpływającym na podejmowane decyzje oraz wykonywane czynności. Etyka nie jest bowiem niczym oderwanym od życia, a wręcz przeciwnie, wszystkie decyzje powinny uwzględniać jej wymogi – powinny być dobre¹⁰. Ustawodawca nałożył na detektywów szereg różnych obowiązków nie przyznając im w zasadzie żadnych szczególnych uprawnień. Uznać należy, że przy wykonywaniu przez nich czynności zawodowych, detektywi mają takie same prawa jak każdy inny obywatel. Nie są zatem uprawnieni do legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości, przeszukania mieszkania czy pojazdu. Ustawa o usługach detektywistycznych nie daje im prawa do korzystania ze środków przymusu bezpośredniego wykorzystania broni palnej. W zakresie samoobrony, detektywi posiadają takie same uprawnienia jak każdy z nas. Pomimo szczególnego charak-

---

⁹ S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2012, s. 172–173.

¹⁰ M. Sułek, J. Świniarski, *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2001, s. 8.

teru wykonywania czynności detektywistycznych nie została przyznana im również szersza ochrona prawna¹¹.

Jedynym – szczególnie uprawnieniem nadane detektywowi – szersze, niż wynikające z uprawnień obywatelskich, to prawo do przetwarzania danych osobowych zebranych w toku wykonywanej usługi bez zgody osób, których informacje dotyczą. Jednak ustawodawca zastrzegł, że nie może być to czynione dla innego podmiotu, a sam proces powinien być zgodny z przepisami ustawy o ochronie danych osobowych z wyłączeniem przepisów dotyczących konieczności uzyskania zgody. Możemy powiedzieć, że profesja detektywa łączy się zatem z dużym ryzykiem prawnym. Może on popełnić przestępstwo dokonując bezprawnego czynu – zdobycie informacji i przekazanie jej zleceniodawcy jak i podlegając do popełnienia takiego czynu inną osobę – członka zarządu spółki do przekazania chronionej informacji, co może skutkować działaniem na szkodę spółki¹². Detektyw z racji wykonywania działalności częściej niż inni styka się z przestępstwami i dowodami jego popełnienia. Z tego względu należy uznać, iż powinien przysługiwać im szerszy zakres uprawnień, będących zwykłą reakcją na czyny zabronione¹³.

W świadczeniu usług detektywistycznych, jak w każdym innym zawodzie i w każdej innej dziedzinie działalności gospodarczej, sukces w dużej mierze zależy od reputacji. Na nią składają się profesjonalizm, osiągnięte wyniki, konkurencyjne ceny i etyka pracy. Ten ostatni element wydaje się być najważniejszy. Klient zrozumie chwilę słabości, wybaczy potknięcie, ale jeśli zostanie oszukany, jeśli zostanie pozostawiony w sytuacji etycznie niemożliwej do przyjęcia, zerwie kontakt i zlecenie, nigdy nie wróci i, co zrozumiałe, będzie szkodził wizerunkowi agencji lub osoby, której poczuł się moralną ofiarą. Właśnie dlatego tak ważnym elementem wniosków i spostrzeżeń mojej pracy jest poruszenie proble-

---

¹¹ G. Gozdór, *Licencja...*, s. 24–25.

¹² T. Aleksandrowicz, J. Konieczny, A. Konik, *Podstawy...*, s. 90.

¹³ E. Ura, *Bezpieczeństwo i porządek publiczny: historia, teoria, praktyka*, Konferencja naukowa Hadle Szklarskie, 26 września 2003 r., Rzeszów 2003, s. 170.

mów etycznych, jakie mogą pojawić się podczas wykonywania zawodu detektywa. Ponadto chciałam zwrócić uwagę na fakt, iż detektyw w akcji powinien czuć za plecami stałą obecność anioła stróża, lecz i wymagającego szefa. Wtedy ma szansę nie tylko na dotrwanie do emerytury, ale też na spędzenie jej w roli moralnego autorytetu. Nie wolno bowiem wychodzić z założenia, że etyka jest luksusem i nie zawsze można sobie na nią pozwolić. Nieuczciwe czy niezbyt godne działania mogą prowadzić do utraty wiary w siebie.

Detektyw jest powszechnie traktowany jako zawód zaufania publicznego. Kto chciałby zostać detektywem, powinien pamiętać jeszcze o dwóch kwestiach. Nie bywa się, przynajmniej na początku kariery, detektywem w ogóle. Trzeba znaleźć swoją niszę, swoją zawodową specjalność, i w niej się rozwijać. Kto nauczy się być niezłym w sprawach, na przykład, ubezpieczeniowych, może okazać się kompletnie bezradny w poszukiwaniu osoby zaginionej, a powierzenie poważnej sprawy detektywowi bez doświadczenia może prowadzić do katastrofy. I jeszcze jedno. Doświadczenie wyniesione ze służb policyjnych czy specjalnych z pewnością przyda się w nowym, prywatnym wcieleniu detektywa. Nie wolno jednak łudzić się, że załatwi wszystko – świat bez otwierającej drzwi legitymacji służbowej, bez specjalnej łączności, bez dostępu do tajnych baz danych, bez wsparcia i autorytetu państwa jest zupełnie innym światem.